

STUDYJNI BERLA PRO GÁDŽE

Khatar sal? Odkud jsi?

Kaj džas, more? Kam jdeš, člověče?

Džav khere Jdu domů.

Obsah:

1. ROMSKÉ MUZEUM (muzejní pedagožka Marie Hanzelková)

(popis a funkce instituce)

2. O ROMSTVÍ (psycholožka Marcela Landová)

(popis klientů, specifika komunikace s klienty)

3. ROMSKÉ DÍTĚ V RODINĚ A VE ŠKOLE

4. VÝTVARÁ DÍLNA A VYBRANÉ PROJKETY (lektor Petr Kunčík)

(organizace dílen, témata, techniky, doporučení)

MUZEUM ROMSKÉ KULTURY

1. MUZEUM ROMSKÉ KULTURY. POPIS INSTITUCE

Jsme prostorem pro setkávání kultur.

Uchováváme doklady romské historie jako součást evropského dědictví .

Vychováváme mladou generaci k toleranci a interkulturnímu myšlení.

Prispíváme k boji proti xenofobii a rasismu.

Otevíráme cestu ke kořenům romské identity.

To vše děláme pro vzájemné porozumění.

Pro dialog kultur.

Pro nás.

(Oficiální webové stránky Muzea romské kultury. [online]. 2010, [cit. 20. 9. 2011]. Dostupné z <http://www.rommuz.cz>)

Hlavní náplň a funkce Muzea romské kultury

- sbírkové fondy dokumentující kulturu a dějiny Romů
- stálá expozice, krátkodobé výstavy
- veřejné akce – přednášky, dny otevřených dveří, křty knih a hudebních nosičů, videoprojekce, přehlídky z fondu textilu, koncerty, autorská čtení, sochařské sympozium, ukázky práce romských řemeslníků aj.
- programy pro návštěvnické skupiny
- vzdělávání pedagogů a studentů pedagogických směrů.
- pedagogická činnost pro místní romskou komunitu - doučování, volnočasové kroužky (výtvarný, dramatický, sportovní, sbor), víkendové akce (výlety, návštěvy kulturních zařízení) a letní tábory
- pomoc rodičům při umístění dětí do mateřských škol

Historie vzniku Muzea romské kultury

(Marie Hanzelková, muzejní pedagožka)

Muzeum romské kultury bylo **založeno roku 1991 z iniciativy romských intelektuálů** jako nevládní nezisková organizace. Myšlenka vytvořit muzeum romské kultury ale vznikla již koncem šedesátých let, kdy díky dočasnému uvolnění politických poměrů působila organizace Svaz Cikánů-Romů (1969–1973).

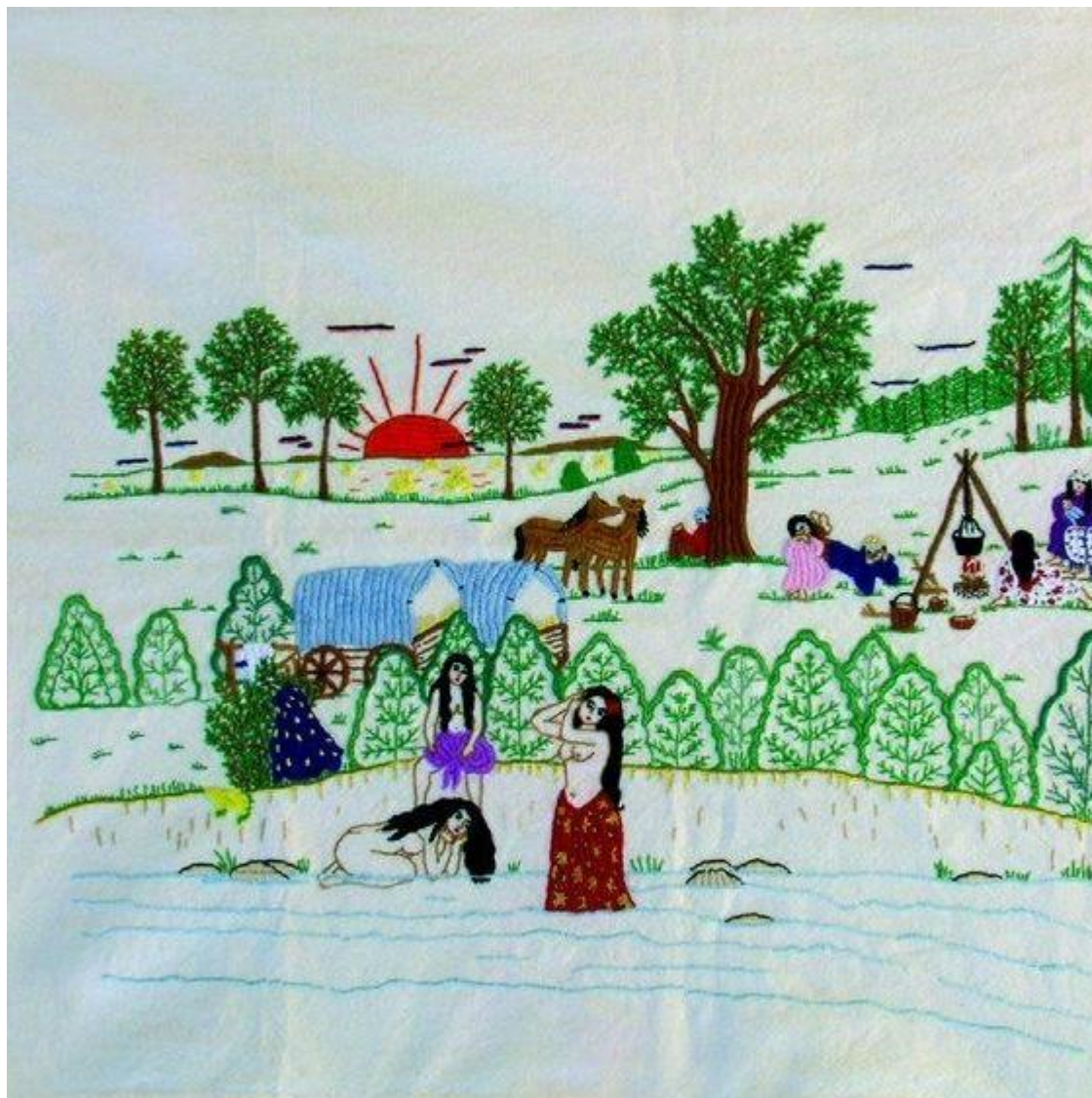
Téměř deset let muzeum fungovalo v provizorních prostorách, jež ovšem kapacitně nepostačovaly a neumožňovaly plnohodnotnou sbírkotvornou činnost (muzeum proto např. nemohlo přijmout do správy kolekci pláten Míly Doležalové, přestože si to umělkyně sama přála). Na konci roku 2000 bylo muzeu nabídnuto přestěhovat se do nově opravené pětipodlažní budovy, na jejíž generální opravu (původně šlo o vybydlený dům) stát vyčlenil finanční prostředky. Budova se nachází v brněnské romské čtvrti, kterou odborníci klasifikují jako jednu ze sociálně vyloučených lokalit v Brně.

Od 1. 1. 2005 se Muzeum romské kultury stalo státní příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo kultury. To umožnilo podstatně rozšířit odbornou činnost, vzdělávací aktivity (vč. pedagogické práce s místní romskou komunitou) a další akce pro veřejnost.

Činnost Muzea romské kultury

Muzeum se od svého založení snažilo především budovat sbírkové fondy, dokumentující kulturu a dějiny Romů. Dnes spravuje fondy tradičních řemesel a profesí, typů obydlí, vybavení interiéru, oděvu a šperku, výtvarného umění, písemného materiálu, plakátů a pozvánek, audio, foto a videodokumentace, knihovny, ohlasů kultury Romů v kultuře majoritní a sebedokumentace muzea. Fondy jsou rozšiřovány zejména terénním sběrem a dokumentací (výzkumné cesty směřují zejména na Slovensko, do Rumunska, ale i do dalších evropských zemí, díky externí spolupráci však muzeum reflektuje i kulturu Romů ve světě obecně). Všechny sbírkové fondy jsou k dispozici badatelům z řad odborné i laické veřejnosti. Pro badatele je určena i romistická knihovna, jež obsahuje přes 6000 svazků romistické literatury, beletrie a periodik, jakož i vzácné práce a tisky (unikátní je zejména pozůstalost Doc. Mileny Hübschmannové, zakladatelky české romistiky).

Své sbírky muzeum několikrát vystavilo ještě v době, kdy samo nedisponovalo vlastními výstavními prostorami (*Romové v Československu (1992)*, *Romové v městě Brně (1996)*, *Hledání domova (1999)*, *Svět očima Romů (1997-2005)*), klíčovou činností však bylo vybudování stálé expozice *Příběh Romů*. Koncem roku 2005 muzeum otevřelo první dva sály stálé expozice. V současnosti jsou návštěvníkům zpřístupněny tři sály a intenzivně probíhá práce na zbylých třech. Celistvá expozice byla pro veřejnost otevřena koncem roku 2011.

Vyšívaný obraz romské výtvarnice představuje tradiční zvyky a způsob života Romů v minulosti. *Kočovní tábor*, 2001, autorka: Markéta Šestáková (*1952).

Stálá expozice představuje příběh Romů ve světových dějinách. Má za cíl ukázat na historické ose kulturu Romů i změny v jejich způsobu života od indické pravlasti po dnešní dobu. Expozice je umístěna na ploše šesti sálů o celkové rozloze 326,4 m². Dosavadní část prezentuje novější etapy dějin a kultury Romů (Genocida Romů v období II. světové války, období 1945–1989, období po roce 1989. Celou výstavu provází tzv. romský hlas, tj. citáty samotných Romů, které komentují určité historické události či projevy kulturní svébytnosti. V expozici je také představen jeden z novodobých, ale neopomenutelných fenoménů romské kultury – výtvarné umění profesionálních i amatérských autorů.

Muzeum pořádá pro veřejnost i krátkodobé výstavy řadu jiných veřejných akcí: – přednášky, dny otevřených dveří, slavnostní křty knih a hudebních nosičů (nejen) vlastní produkce, videoprojekce, přehlídky z fondu textilu, koncerty, autorská čtení, sochařské sympozium, ukázky práce romských řemeslníků aj. Každoročně se muzeum podílí na organizaci brněnské muzejní noci, kdy připravuje pro návštěvníky atraktivní přehlídku romské kultury. Z dalších velkých akcí pro veřejnost je možno zmínit Mezinárodní den Romů (8. 4.), do jehož oslav se muzeum zapojuje spolu s ostatními proromskými brněnskými organizacemi (např. IQ Roma servis, Drom, Dětský dům Zábřovice, atd.)

Plakáty k akcím pořádaným Muzeem romské kultury

Lektorské oddělení připravuje **programy pro návštěvnické skupiny** různých věkových kategorií, z řad českých i zahraničních návštěvníků. Ročně muzeum navštíví okolo 3000 žáků a studentů (MŠ–VŠ), zájem o lektorské programy každým rokem mírně roste. Žáci a studenti (MŠ–SŠ) většinou absolvují s muzejním pedagogem některou z nabízených animací (animace vychází z aktivního zapojení účastníků, využívají skupinovou práci, metody dramatické výchovy a zážitkové pedagogiky, předmětové učení atd.), pro studenty SŠ a VŠ jsou určeny přednášky a besedy s odbornými muzejními pracovníky.

Oddělení se věnuje i vzdělávání pedagogů a studentů pedagogických směrů. Vedle dvoudenního semináře *Romové dějiny a kultura* (akreditován MŠMT) muzeum spolupracuje s Památkem Terezín (semináře o genocidě Romů za 2. světové války, ale i o romské kultuře a historii obecně) a nově s Ústavem religionistiky Masarykovy univerzity, kde je partnerem projektu CERME (Centrum pro religionistiku a multikulturní edukaci); v rámci projektu vytváří pracovníci muzea odborně-didaktické materiály pro pedagogy, podílí se na vedení seminářů, e-learningu a poradenské činnosti. Pedagogům i široké veřejnosti jsou určeny kurzy romského jazyka ve dvou úrovních, jež vedou romisté a rodilí mluvčí. Od roku 2010 pedagogové muzea připravují programy pro rodiny s dětmi, zejména formou víkendových dílen.

Vzhledem k lokaci muzea v sociálně vyloučené lokalitě, obydlené zejména romskými rodinami, muzeum již osm let vyvíjí pedagogickou činnost pro místní romskou komunitu. V současnosti zajišťujeme individuální odpolední doučování pro cca 40 žáků (ve věku 5–16 let), volnočasové kroužky (výtvarný, dramatický, sportovní, sbor), víkendové akce (výlety, návštěvy kulturních zařízení) a letní tábory. Od roku 2010 muzeum nabízí rodičům pomoc při umísťování dětí do mateřských škol a vzhledem k přelpnosti MŠ v Brně i předškolní klub, který navštěvují děti ve věku 2–5 let. Od školního roku 2010/ 2011 muzeum zaměstnává dva mentory, kteří intenzivně pracují se zapojenými rodinami nejen v oblasti pedagogické, ale usilují i o zlepšení sociální situace rodin. Mentoři a lektori

muzea každý den asistují šesti dětem (věk 6–13 let) a jejich rodinám, které v rámci projektu desegregace přestoupily na ZŠ mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Tyto aktivity jsou financovány mimo muzejní rozpočet, z projektů podporovaných českými i zahraničními donátory (Roma Education Fund, MŠMT, JMK).

O své činnosti muzeum pravidelně podrobně informuje v ročence Bulletin Muzea romské kultury.

Muzeum romské kultury, Bratislavská 67, 602 00 Brno

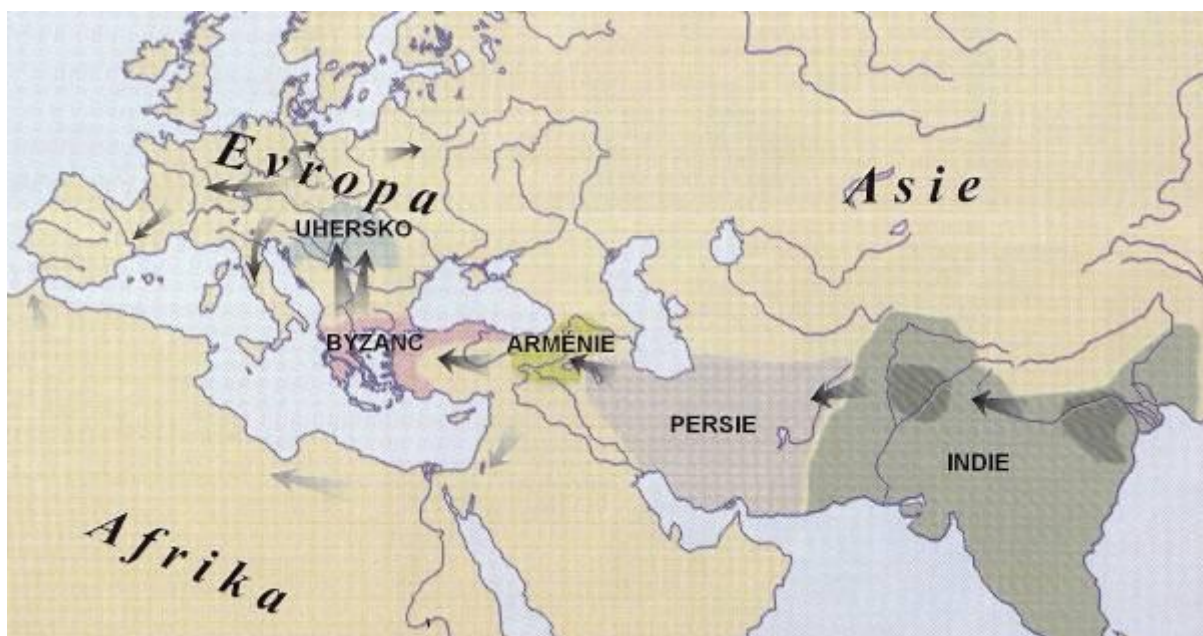
<http://www.rommuz.cz/>

2. O ROMSTVÍ

(Mgr. Marcela Landová, psychologka)

Z historie

Berouskovi, Kočkovi, Absolonovi, Holomkovi, Danielovi, Růžičkovi, Horváth, Čonka, Dirda, Tulej, Daniel, Bagár, Baláz, Tomi, Tomko, Funti, Lakatoš, Kotlár, Horvathko, Balog, Stojka, Bobko, Lipa představují v České republice svébytnou etnickou menšinu, která se od majoritní společnosti odlišuje především svým svébytným životním stylem, kulturou a mentalitou. Romská specifčnost je dána odlišností jejich původu, historickým vývojem a izolovaným postavením v rámci majoritního prostředí, které je obklopuje. Kdo chce porozumět hodnotám, morálce a chování Romů, měl by znát jejich historii, která sahá velmi hluboko. Romové přišli ve do Evropy ze střední Indie ve třech vlnách – přes Řecko, Španělsko a Egypt. Jejich historie je plná násilných změn a zvrátů. Ta nejčerstvější jsou válečné a poválečné období, které mělo nepříznivý vliv na integraci romské menšiny do české společnosti. Konkrétně se jedná o téměř vyvraždění českých Romů v době „rasových čistek“ německým nacionalismem, a hlavně násilné ukončení jejich tradičního způsobu života (zejména kočování a provozování řemesel) a nucené přesídlení ze Slovenska do Čech. Na světě je v současnosti cca 12 mil Romů, 250 – 350 000 Romů v ČR, přičemž k romské národnosti se hlásí pouze 11.000 Romů (r. 2001). V Brně žije přibližně 20.000 Romů.

Mapa migrace Romů z Indie do Evropy

...na počátku byl Bůh na světě sám. Ale samotnému se těžko žije, a tak chtěl stvořit lidi. Uhněl z těsta člověka a dal ho péct do pece. Jenomže neměl ještě zkušenost, jak se dělají lidé, a když toho člověka vytáhl z pece, byl černý, spálený. A tak Pánbůh řekl: „Dobrá, nechám tě žít tam, kde jsou vedra, slunce. Tak povstali černí lidé. Udělal z těsta dalšího člověka. A znovu jej vložil do pece. Ale tentokrát se bál, aby nebyl tak černý jako minule, a tak ho z pece vytáhl předčasně. A tenhle člověk byl nedopečený, bílý jako tvaroh. Bože, bože, co s tímhle tvorem budu dělat?“, povídá Bůh. „Zpátky do trouby už ho strčit nemůžu.“ A tak Pánbůh řekl: „Budeš žít v takových místech, kde je spíš zima než teplo.“ A tak vznikli bílí lidé. Ještě jednou uhněl Pánbůh člověka, chtěl to vyzkoušet do třetice. Snad už se mu to tentokrát podaří, aby ten člověk byl tak akorát. Dal ho do trouby a dával pozor. Když ho vytáhl, nebyl ten tvor ani moc černý, ani moc bílý, ale pěkně do kávova, zkrátka akorát, jak má být. A tak mu Pánbůh povídá: „Ty můžeš žít všude, na všech místech. Můžeš žít tam, kde je teplo, i tam, kde je zima.“ A z těchtole tvorů jsme povstali my Romové..

(z vyprávění Heleny Demeterové) Muzeum romské kultury. *Romové – Tradice a současnost*. Brno: 2000, s. 15

Hodnotový systém Romů

*„Chce-li mě někdo uctít, ať mě uctí jako Roma,
a když ne, ať mě nechá na pokoji.“
(romské přísloví)*

Romové nikdy neměli psané zákony, ale určité normy chování dodržovali. Ctili autority a společenství. Díky přetrvání jejich kořenů a tím i norem romské společnosti, dochází i k jejich porušování. Některé staré hodnoty však Romové uctívají dodnes: svobodný život, uznání rodové hierarchie a rodové tradice, dědictví předků, lásku k dětem, peníze jako základní potřebu pro přežití, fyzická síla, dodržení slova, touha vyniknout, pohostinnost, hudba a tanec, sexuální život. **Rodina** znamená pro ně jednu z největších hodnot v jejich životě. Nad rodinou už stála „pouze“ rodová skupina (velkorodina), která měla patriarchální charakter. Jednotliví členové velkorodiny hráli v daném společenství role, které byly určeny nepsanými zákony. Tradiční romská rodina byla **početná, avšak velmi soudržná**, s velkým vztahem k dětem a stejně jako velkorodina měla i rodina **patriarchální charakter**. Žena představovala v rodině osobu, která vychovávala děti a obstarávala jídlo a domácnost. Rodina přináší jedinci kolektivní anonymitu. Rom skupině odevzdá téměř všechno co má, ale zároveň si může vzít to, co potřebuje. Proto Romové téměř nepoužívají slovo „děkuji“. Když něco potřebují, tak si to prostě vezmou. Způsob života v romské rodině vede u jednotlivce ke **ztrátě pocitu zodpovědnosti za svůj život**, což je v rozporu s pocitem tíhy zodpovědnosti za sebe sama. Kolektivní rozhodování a zodpovědnost v romské rodině vede k tomu, že jednotlivec nemá potřebu jakékoli vlastní individuální životní ambice a to velmi citelně poznamenává školní práci a budoucí profesionální orientaci. Mezi **málo uznávané hodnoty Romů** patří dnes již jejich jazyk (mnozí rodiče přestali na své děti mluvit romsky), psané slovo a vzdělání.

Deset základních rysů sociálního systému Romů

- každé rozhodování je společné,
- neschopnost být sám,
- vyhoštění z rodu je největší trest,
- mnohost je podmínkou štěstí,
- čas je minulost a přítomnost, budoucnost neexistuje,
- čas se neodvozuje od ročních období,
- neustálá změna - místa a prostředí zvyšuje naději na přežití,
- setrvání na jednom místě zvyšuje nebezpečí,
- způsob obživy - řemesla jsou podržena této neustálé změně,
- základní dovedností je umět se vyhnout - uniknout před nebezpečím.

(Pekárek,P.: Demografie r. 39, č.1, 1997)

Dům v brněnské Bratislavské ulici, 2008, foto: Jana Šustová
Obyvatelé sociálně vyloučené oblasti kolem brněnské ulice Cejl, 2008, Brno, Foto: Jan Schejbal

Je všeobecně známé, že Romové **mají většinou minimální finanční příjmy**, přesto se **obklopují symboly blahobytu** (zlaté šperky, oblečení, zařízení domácnosti). Navzdory tomu si málo váží některých hmotných majetků jako bytů, automobilů, atd. Je to pravděpodobně pozůstatek jejich obvyklého chování z dob kočování, kdy nepotřebovali vážit si některého typu majetku z důvodů častých změn obydlí. Většina problémů v chování Romů pramení z jejich neznalosti, nevzdělanosti a ze způsobu výchovy. **Romové nejsou zvyklí oddálit příjemné a**

výhodné. Jsou od dětství zvyklí dělat si, co chtějí. Romové (především muži) jsou často méně zodpovědní (z pohledu neromů). Stýkají se zejména se členy své komunity. Významná část romského obyvatelstva má problémy s normami majoritní společnosti. Bývají často neúspěšní ve školách, potažmo v pracovním uplatnění, díky jejich slabé motivaci ke vzdělávání se, k jazykovým obtížím. Na to navazují problémy v komunikaci s ostatní populací. Proto jsou Romové do určité míry v izolaci a to nejen společensky, ale i bydlením v uzavřených domovních celcích.

Specifika vnímání a jednání Romů

Různí odborníci tvrdí, že **psychika a mentalita Romů** se od neromské populace odlišuje. Hlavně v důrazu na prožívání času a prostoru, v představivosti - ve zvnitřnění snu, v komunikaci a v negaci individualizmu. Romské myšlení je velmi konkrétní a impulzivní. Problémy se neřeší s předstihem, **problémy se odkládají** a řeší se až tehdy, když už bývá pozdě. Typickým případem jsou obrovské dluhy na nájemném. Romové nepřemýšlejí o budoucnosti a nevracejí se v myšlenkách ani příliš do minulosti. **Žijí tady a teď.** Díky této vlastnosti jsou jejich kombinační schopnosti omezené a **nedokážou tak předvídat nepříjemnosti**, které mohou z jejich současného jednání vzejít v budoucnosti. Ve spojení se značnou emocionalitou projevu mívají často jejich **okamžitá rozhodnutí** katastrofální dohru v budoucnosti. Na druhou stranu jejich schopnost poměrně rychle se přizpůsobit změně je obdivuhodná a často svou pohotovostí a orientovaností, např. v systému státní sociální podpory, předčí vzdělaného „gádža“.

Čas Romové neodvozuji od ročních období – posloupnosti změn v přírodě, ale od konkrétních událostí, které se v životě odehrávají cyklicky (např. měsíční termíny výplaty sociálních dávek). Zvláštnost ve vnímání času v kombinaci s nepřemýšlením do budoucnosti je často příčinou „špatného“ hospodaření romských žen s financemi k zajištění chodu domácnosti. Peníze bývají utraceny často během několika dnů, vzniká potřeba peníze si půjčit a tak se rozjíždí kolotoč věčného zadlužení. Zadluženým rodinám jsou ochotni po čase půjčit už jenom rodiny nebo romští lichváři, kteří mají prostředky na to, jak z nich dluhy dostat. Z tohoto kolotoče, bez pomoci zvenčí, mimo komunitu, je těžká cesta ven.

Prostor vnímají Romové synteticky, dokážou se v něm orientovat, ale nedokážou jej popsat, tak, aby „gádžo“ rozuměl. Často zaměňují pojmy dopředu, dozadu za nahoru a dolů. Porozumět romskému popisu, např. nějaké cesty, chce určitou předcházející praxi v komunikaci.

Neromská populace často vnímá Romy jako nezodpovědné lidi, kteří téměř nikdy nemluví pravdu a nedrží dané slovo. Pro pochopení tohoto jevu je třeba si uvědomit, že **pro Romy je skutečné to, co si dokážou představit. Co si představit neumí, pro ně nemá žádnou hodnotu**, vypouští to ze zřetele, přestává to pro ně existovat – není to skutečné. (Např. studium na střední škole. První myšlenka, která Roma napadne, to je jen pro gádže a už o tom dál nepřemýšlí). Naopak, i věci a události neskutečné, které reálně neexistují, si Rom dovede představit a ztotožnit se s nimi, mluví o nich jako by byly skutečné. Velmi často zvnitřňují sny, přikládají jim velkou váhu, a když spolu romsky hovoří, vykládají sen jako skutečnou realitu.

Komunikace s romským klientem:

Základem pozitivní komunikace je vnímání klienta jako rovnocenného partnera v jednání. Důležitý pro pozitivní komunikaci je aspekt asertivity. Je prospěšné se **přizpůsobit v komunikaci romským zvyklostem, ale neustupovat z požadavků**, které jsme si vytýčili. Činit tak, abychom neztratili obtížně získanou důvěru. Pokud jste v kontaktu s romským klientem poprvé, jistě ho zarazí, že se umíte pohybovat na „romské půdě“. Reakce bývá většinou dvojího druhu. Buď se stane opatrným a ostražitým, protože si vás přesně nedovede zařadit (spíše mužská reakce), nebo se vás bude snažit využít (dělají to spíše ženy, které vás zpočátku budou považovat za dobrou bílou ženu, v tomto smyslu hloupou ženu, kterou je možné obalamutit). Neustoupíte-li ze svých požadavků a budete-li je prosazovat v souladu s romskými zvyklostmi, na komunikační úrovni, které jsou schopni porozumět, získáte si jejich důvěru i respekt. Při komunikaci a při práci s romskými klienty je dobré mít na paměti jejich **povahové zvláštnosti**: slabá vůle, malá vytrvalost a trpělivost, nespolehlivost, stálý pocit ohrožení, nesamostatnost, neschopnost abstraktního myšlení, nízké sebehodnocení, emoční labilita, mimořádná citlivost vůči nespravedlnosti.

Pokud chci správně porozumět problému konkrétního jedince, musím se nejprve pokusit naléznout komunikační kód, úroveň, na které jsou jedinci schopni se domluvit. Komunikační kód je možné nalézt tehdy, podaří-li se vzbudit pocit důvěry. Mnohé neverbální projevy mohou být Romem interpretovány jinak. Vyzývavý způsob oblékání, výrazné líčení může být spojováno s romskou představou lehké ženy.

Stejně tak přímý ženský pohled je obecně považován za sexuální výzvu. Romský muž, který podává ruku a nepodívá se zpříma do očí, takto vyjadřuje osobě úctu. Pokud se ocitneme v komunikaci s romskou matkou, poučování co je pro děti vhodné, vychovávání a jakékoliv vymezování direktivních podmínek je chápáno jako zásah do rodiných, mateřských kompetencí a je rezolutně odmítáno. Jste-li na návštěvě v rodině, je vhodné vyslechnout matku, pochválit děti, případně pořádek v domácnosti,

Dále je důležité **nepodceňovat jazykovou bariéru**. Pozitivní komunikaci je vhodné přizpůsobit i slovní zásobu, **zjednodušit řeč** a neustále **zpětnou vazbou** kontrolovat, zda to, co jste právě řekli, bylo druhou stranou správně pochopeno. Když se o nic nejedná, je to v pořádku, v případě, že jde o něco vážného nebo důležitého, intuitivní, nepřesné porozumění sdělení obsahu řečeného může mít nepříjemné následky. Až na výjimky, Romové rozumí proudu řeči rodilého českého mluvčího částečně. Obsah řečeného si dávají dohromady intuitivně, po svém, tak jak oni řečenému rozuměli. Někdy z takto nesprávně nebo částečně pochopené myšlenky může vzniknout nová informace, kterou jste nikdy nevypravili. Je možné počítat s tím, že tato **dezinformace** za krátký čas bude kolovat v celé komunitě.

3. ROMSKÉ DÍTĚ V RODINĚ A VE ŠKOLE

„Aby tě mrdka poskakala!“

„Aby ti kuna vypila vejce!“

„Aby tě rakovina klesla!“

Díky velkorodině se **romské dítě** vždy rychle učilo navazovat sociální kontakty. Je dospělými respektováno a a respektuje rodinu, kterou má v úctě. Každý potomek má v rodině svoje místo a svoji přezdívku. Výchova se odehrává prostřednictvím **účasti na společenském dění**, napodobováním starších. Romské dítě je zvyklé účastnit se rozhodování spolu s ostatními, což znamená pro něho jistý **handicap v rámci našeho školského systému**, který vyžaduje pravý opak. Při nástupu do školy a tedy do nového neznámého kolektivu mnohdy zažívají romské děti šok, protože z velké většiny nechodí do mateřských škol a nemají tedy žádnou zkušenost s jinými vrstevníky ani s organizovanou kolektivní činností. Dítě vychované ke společnému životu je pak ve škole zmatené. Romští žáci bývají pedagogy vnímáni jako živější, bezprostřední až impulzivní, kteří se hůře ukáží, často vykřikují, obtížně se soustředí a mají slabou vůli. Bývají vychloubaví, ale i vzpurní a mnohdy i více agresivní, než jejich neromští spolužáci. Chtějí na sebe upozornit, svou nekázní mnohdy žádají o pomoc. Jejich výchova se vyznačuje značnou emocionalitou a současně **neschopností rodičů děti učit čemukoli jinému než je nezbytně nutné pro každodenní život**, vše ostatní je považováno za nepotřebné. Romští rodiče na jedné straně počítají s tím, že škola se o jejich děti postará a přebere za ně plnou zodpovědnost a na druhou stranu se často domnívají, že škola stejně děti nic užitečného nenaučí. Tento **demotivující přístup ke vzdělávání** se pak negativně odrazí i na přístupu romských dětí k plnění školních povinností. Demotivaci Romů ke vzdělání často způsobuje následná **diskriminace při přijímání do práce** nebo pocit, že škola jim dítě „odcizí“. Děti jsou vedeny od útlého věku k samostatnosti a brzy s nimi rodiče jednají jako s dospělými lidmi, rovnocennými partnery. Jsou zasvěcovány do problémů dospělých lidí v rodině a podílejí se na jejich řešení. To je také jeden z důvodů, kromě rasových somatických znaků, proč **dříve dospívají**. Na jedné straně se jim otevírá svět dospělých s jeho starostmi a rozvíjí tak nebývalým způsobem jejich sociální vnímání a chování, na straně druhé, pro tuto zátěž jakoby **ztrácejí "dětství"**, jak ho prožívá většina ostatních dětí. Je možné se setkat s šestiletým romským dítětem, které nepostaví z kostek komín, protože nikdy před tím nemělo kostky v ruce, básničku neřekne, za to ale bezpečně pozná hodnotu mincí i bankovek, které mu ukážete a řekne vám, co si za jejich hodnotu můžete v samoobsluze koupit. Zvláštní postavení mají v romské rodině nejstarší dcera a nejstarší syn. Velmi brzy přebírají část úkolů svých rodičů.

Konec kočovného způsobu života a kontakt s většinovou „civilizací“, která má odlišný hodnotový systém, přinesl do romské komunity i negativní jevy jako násilí na dětech, drogová závislost apod. Dnešní vztahy mezi členy velkorodiny slábnou, bohužel postupem doby změnilo i lpění na dětech, které bylo dříve velké. Dnes v dětských domovech nacházíme především romské děti.

Jazyková bariéra

Základem jazykové výbavy většiny romských dětí přicházejících do prvního ročníku základní školy je, až na výjimky, **romský tzv. etnolekt češtiny**. Tyto děti jsou znevýhodněny ve srovnání s dětmi ostatními především tím, že neovládají obecnou češtinu. Romských rodičů, které by mluvili na své děti jen romsky, je malé procento, V důsledku rychlého školního tempa se **jazyková bariéra prohlubuje**. Dítě, které ztratí kontakt s učitelem, protože mu nerozumí, se přestane brzy zajímat o školní práci. Motorický neklid, nesoustředivost a kázeňské problémy u romských dětí bývají často učitelem mylně považovány za vývojovou poruchu typu LMD. Ve skutečnosti jsou tyto projevy důsledkem toho, že dítě dávno ztratilo "nit" a chce na sebe, přiměřeně svému temperamentu, upozornit. V školní praxi je možné setkat se s romskými žáky, kteří nepoznají barvy a neústupně tvrdí, že modrá pastelka je zelená a červená, že je hnědá. Může se jednat pouze o nepochopení významu českých slov. Částečným řešením situace ve školách je začleňování romských pedagogických asistentů. Vpředevším v tzv. „spádových školách“, které vykazují ve větší procento romských žáků. V Brně to jsou ZŠ: Křenová, Lidická, nám. 28. října, Videňská, Merhautova, Štolcova, Sekaninova.

Romové ve školách, 2010, foto: Milan Jaroš

Asistenti v romských třídách.

V České republice pracuje v současné době v souladu s vyhláškou ministerstva školství kolem tří set (romských) pedagogických asistentů. Jsou proškoleni v pedagogických programech poskytovaných různými institucemi a organizacemi, například Novou školou, Step by Step ČR, Humanitas Profes. V metodickém pokynu MŠMT č. j. 25 484/2000-22 se nemluví o romských pedagogických asistentech. Funkce se oficiálně nazývá „vychovatel – asistent učitele“. Mohou být ustaveni ve školách, kde se vyučování zúčastňuje větší počet dětí se sociálním znevýhodněním. Protože u nás je mnoho takových dětí právě z romských komunit, je logické, že asistenti se hledají právě mezi jejich příslušníky.

Náplň práce romského pedagogického asistenta

Asistenti i učitelé se shodují v tom, že romští prvňáčci nebo děti z **nultého (přípravný předškolní rok)** ročníku se v přítomnosti asistenta lépe adaptují na neznámé prostředí školy a požadavky výuky. Asistent se stává blízkou osobou, člověkem, **kteřý jim dobře rozumí**, který zná jejich zvyky i jazyk. Zároveň mají děti (romské i neromské) **odmalička před očima úspěšného a respektovaného Roma**.

Pokud nastanou s dětmi kázeňské problémy, **Rom si s nimi daleko lépe poradí – zná jejich mentalitu**, a navíc je pro romské děti a rodiny přijatelnou autoritou. (Jedna asistentka vyprávěla, že když romské dítě doma řekne, že mu učitelka vynadala, zeptá se ho maminka nejprve na to, která učitelka to byla, jestli ta bílá, nebo ta „naše“. Když se dozví, že ta „naše“, je všechno v pořádku, pokud ta „druhá“, tak maminka spěchá do školy, aby si to s ní vyříkala.)

Významnou úlohu plní asistent tím, že **chodí do domácností** dětí, které mají problémy s docházkou do školy nebo s domácí přípravou na vyučování. Asistent někdy funguje jako „**budíček**“ – mnohé děti by totiž celkem rády šly do školy, ale nemá je kdo vzbudit.

Přímo ve škole někteří asistenti **spolupracují trvale s jednou učitelkou** a tráví pak v jejich společné třídě celou dobu vyučování. Pomáhají jednotlivcům nebo malým skupinkám dětí, které nerozumějí nějaké látce. Často pak pokračují ještě po vyučování, a to buď formou pravidelného **doučovacího kroužku**, nebo jednorázově ve chvíli, kdy je třeba zasáhnout a nenechat dítě propadnout do stále hlubšího nepochopení probíraného učiva. Jiní asistenti **nemají „svou“ kmenovou třídu, ale „krouží“ po škole** – jsou k dispozici několika třídám, kde pomáhají.

Představa o vzdělávání

Specifické potřeby romských dětí nutí učitele učit „jinak“ – tradiční způsoby výuky neobstojí. Je jednoduché říct, že tyto děti jsou fatálně zanedbané, že nemají o nic zájem, že jsou k ničemu a nevzdělavatelné. Můžeme se na věc ale podívat jinak – neselhalo naše představa o vzdělávání, o jeho cílech, obsahu i formách? Nejsou právě tyto děti citlivým lakmusovým papírkem, jenž nás varuje před tím, čím je naše vzdělávací prostředí stále ještě (nebo čím dál víc) zamořeno? Neukazují nám tyto děti, že **smysl školy zůstal někde daleko za jejími branami – ony ho nevidí a my ho s nimi neumíme hledat**. Jaký smysl má škola, jež v dětech vzbuzuje nebo utvrzuje pocity méněcennosti? Která je hned na začátku docházky uvede do strašlivého zmatku neporozumění, který lze překonat často jen agresí a odporem? Škola, jež strčí dítě do té nejspodnější společenské škatulky a dává mu najevo, že právě ta jediná je pro ně dost dobrá? Proč se při analýzách školní neúspěšnosti dětí ze sociálně slabých rodin nebo komunit ptáme na to, čím nevyhovují děti škole – a ne na to, čím škola nevyhovuje dětem?

Zodpovědní učitelé „slabých“ žáků se intuitivně pokoušejí některé nedostatky systému napravit – často prostě proto, že jim nic jiného nezbývá. Ač s tím mívají vnitřní potíže, protože to považují za selhání, respektují „zvláštnosti“ svých žáků, ustupují ze svých představ o důležitosti té či oné poučky a snaží se najít styčné body mezi zkušeností žáků a tím, co jim mohou jako učitelé nabídnout. Mnozí učitelé také sahají po metodách aktivního učení, protože vědí, že **rozhýbat žáky, dostat je do stavu pozitivní aktivity je to nejcennější, čeho mohou jako učitelé dosáhnout**.

(Kritické myšlení, o.s. - 1. TANDEM – SPOLUPRÁCE UČITELE A ROMSKÉHO PEDAGOGICKÉHO ASISTENTA [online]. 2001, [cit. 20. 9. 2011]. Dostupné z http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty10_tandem)

Usnesením č. 599 ze dne 14. června 2000 přijala vláda **Koncepci politiky vlády vůči příslušníkům romské komunity, napomáhající jejich integraci do společnosti**, v níž jsou obsaženy a definovány priority vlády v politice vůči Romům. Koncepce respektuje dvě zásady: právo dítěte na vzdělání a snahu udržet v ČR jednotnou školskou soustavu. Tato koncepce se zaměřuje především na zlepšení postojů vůči romské populaci, poznávání kultur a na důsledné dodržování politiky integrace. Z hlediska systémové pedagogiky je významné, že otázky vzdělávání Romů jsou včleněny do celkového systému řešení využívajících vyrovnávacích postupů. Při vyrovnávacích postupech nejde vláda cestou kvót, které by určovaly počty Romů v určitých zaměstnáních nebo mezi přijatými uchazeči o studium, ale cestou cílené asistence, která má umožnit těmto osobám překonat znevýhodnění. Vláda přistupuje k vyrovnávacím postupům s perspektivou dosažení s nimi spojených cílů do roku 2020.

Hlavní strategie ve vzdělávání Romů:

- Podpořit Romy ve vzdělávání na všech jeho stupních i po skončení školní docházky s cílem zlepšit jejich možnosti pracovního uplatnění.
- Prostřednictvím zlepšení vzdělávání Romů zlepšit jejich zaměstnatelnost, a tím i sociální postavení.
- Napomoci rozvoji romské kultury a tradic.
- Podpořit postupné směřování společnosti v České republice k etnicky pestré a občansky jednotné společnosti
- Odstranit všechny formy diskriminace.

Konkrétní programy, projekty, strategické plány vlády ČR a resortu školství včetně očekávání a cílů v této oblasti lze rozdělit do několika dílčích oblastí:

-Včasná péče o děti ze sociálně znevýhodněného prostředí

- přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí;
- cílená asistence (tzv. „vychovatelé – asistenti pedagoga“, dříve „romští pedagogičtí asistenti“.)

-Multikulturní výchova

- Zpracování romské tematiky do výukových programů a šíření informací o Romech.
- Individuální přístup
- Podpora talentovaných dětí
- Zapojení rodičů
- Speciální příprava učitelů
- Finanční podpora romských žáků
- Podpora dalšího vzdělávání
- Transformace zvláštních škol na školy základní
- Podpora výzkumu

- Podpora smysluplného trávení volného času
- Podpora školní docházky

(Romové v českém vzdělávacím systému, Markéta Hajská [online]. 2004, [cit. 20. 9. 2011]. Dostupné z http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_53_1.pdf)

4. VÝTVARNÁ DÍLNA

Jak probíhaly tvůrčí dílny v Muzeu Romské kultury?

Ptá se MgA. Marta Svobodová, Odpovídá Mgr. MgA. Petr Kunčík, DiS., Lektor v MRK

Tvůrčí dílny s romskými dětmi probíhaly průběžně během roku dva dny v týdnu odpoledne v jeden a půlhodinových blocích v prostorách dílny Muzea Romské kultury. Střední dílna byla určena pro mladší děti ve věkovém rozmezí 6 – 10 let a čtvrteční dílna pro starší děti věku 10 – 13 let. Problematické se už poměrně brzy ukázalo obsazení dílen dětmi díky systému, který je v muzeu (oprávněně) uplatňován; tedy že účast v dílnách je jakousi odměnou za docházku na mimoškolnímu doučování v muzeu. Děti navštěvujících doučování pravidelně je málo. Některá výtvarná odpoledne se navíc kryla s jinými volnočasovými aktivitami pořádané muzeem (např. zpěv s Idou Kellarovou) a tak se nám několikrát přihodilo, že do dílny přišlo dětí málo nebo dokonce vůbec nikdo. Alternativně se nám tak musel pracovníci muzea obstarat rychlý „nábor“ dětí v nejbližším protějším průjezdu a pavlačovém domě. Takováto nalezená skupina dětí pak byla ale věkově velmi nesourodá (stalo se, že i v rozmezí 4 – 13 let) a vyžadovala větší míru improvizace, protože se na ně (nebo část z nich) nehodily předem připravené nápady. Z výše zmiňovaných důvodů jsem se rozhodl zorganizovat dílny i jinak a obešel romské rodiny s pozvánkami na dvě půldenní výtvarné dílny, které jsme uspořádali v ateliérech Pedagogické fakulty.

Zaměřil jsem se přednostně na **malbu**, vzhledem k předpokládané citlivosti romských dětí na barvy a temperamentní velkorysosti jejich gest. Základní materiální vybavení dílen tvořily studiové **akrylátové barvy**, rýsovací papíry větších formátů, plátna a velká role hnědého balicího papíru, na který se dá kreslit, ale i malovat.

Příprav se na nečekané zážitky už cestou do Muzea procházkou po Cejlu.

Jakou cestou jsi vedl děti k cíli? Je pro Tebe důležitější výsledek nebo proces?

I když na výsledku prací dětí pochopitelně záleží, není konečný výstup prioritou. Nejdůležitější je cesta, kterou se dítě vede / nechává vést, a komunikace s dítětem během malování. Pokud není komunikace dostatečná, často se to projevuje na všech složkách obrazu, od výběru formátu, přes téma, barevnost, až po dokončení / nedokončení obrazu. Děti jsou **vděčné**, pokud se jim ukáže například vymíchání nových barev z těch, co mají k dispozici, nebo že velkou plochu rychleji a živěji vybarví, když si budou barvu více ředit vodou... a podobné základní malířské věci, které ale dětem ještě nedocházejí, nebo je neznají.

S dětmi je potřeba **hodně mluvit**, malovat chtějí, jen tu a tam neví co. Jsme jim v dílně ku pomoci najít, co je jim blízké, co svedou, a že „zkusit to jinak než je obvyklé“ - ať už barevně, tvarově nebo tematicky, je zábava. Během malování je účelné se některým dětem věnovat stále a pokud je to přínosné, malovat i spolu s nimi. Pokud se jim někdo delší čas nevěnuje (mnoho dětí, málo studentů) mají tendenci ukončovat rozdělané malby rychle a bez zájmu. Nejproblematičtější je v tomto ohledu vždy konec dílen, kdy se soustředění vytrácí více dětem najednou. Je třeba děti motivovat a **úkolovat až do konce**, a to všechny, protože pokud se některé z dětí začne nudit, dokáže velmi rychle negativně strhnout podstatnou část dalších. Jako osvědčený prostředek jsme používali na závěr zapůjčování fotoaparátu. Děti si zvykly na jeho půjčování právě až na konec dílny, aby si mohly své malby či kresby (nebo co chtěli) sami nafotit, čímž se zároveň motivovaly k tomu, aby práce dokončily. Fotografie které pořizují, mohou i nemusí tvořit zvláštní výstup z dílen. Ve velké míře fotí především detaily věcí a téměř bez výjimky hlavně sami sebe.

Lektor Petr Kunčík s Liborem a Dominikem, Fotografka Renata

Na děti víc platí působit kamarádsky, než autoritativně.

Buď ohleduplný k jejich vlastním požadavkům a potřebám ohledně tvorby.

Připrav se i na pocity zmaru, když se dávaš, ale pozoruješ od romských dětí nevděk.

Děti jsou zvyklé na to, že jejich názor je stejně důležitý, jako názor dospělého člověka, jsou brány vážně.

Odhalil jsi nějaké odlišnosti mezi věkovými skupinami, které jsi vedl? Změnilo to Tvůj přístup?

Skupinu mladších dětí (6-10 let) nebylo nikdy třeba k tvorbě příliš motivovat. Často se stačilo pouze zeptat jestli chtějí malovat nebo kreslit. Několikrát začaly samy hned po příchodu do dílny křičet „Malovat! Malovat!“. Od romských dětí se lze často v dílně dočkat velmi srdečných projevů sympatií (např. objímání, darování namalovaných obrazů s věnováním, společné fotografování atd.). Romské děti ale také samozřejmě disponují živějším temperamentem, což pro pracující s nimi znamená na druhou stranu také jejich častější proměny nálad a zájmu. Překvapením pro mne byla automatická velkorysost, se kterou děti baví vytvářet velké malby. Je častá i práce několika dětí dohromady na jednom větším obraze. K tomu ale také patří děti na tyto formáty navést.

Skupina pro starší děti (10-13 let) se ukazovala jako problematická spíše vzhledem k malířskému zaměření. Pro tento věk začíná být charakteristická jistá dávka studu, stejně jako věta: „já neumím malovat/kreslit“. Neplatí to v plošném měřítku, přesto pro tuto věkovou skupinu je lépe upřednostnit využití nových médií (fotografické animace, zapojení hudby, aj.) nebo ty z výtvarných prostředků, na které nejsou zvyklé, anebo jejich uchopení vyžaduje jiný způsob práce než znají.

U romských dětí je důležitá **aktivita a pohyb v prostoru**. Zatímco mladší děti dokonce velmi často sami upřednostňují malování na zemi než na stole, starší už taková možnost ani nenapadá. Energie v dílně s malými dětmi připomíná živé těleso, u starších je energie úplně jiná díky objevující se vnitřní nejistotě a pochybám. **Vnější motivace** je proto důležitou součástí práce s nimi.

Děti tvořily spontánně, od nás studentů spíš očekávaly technickou podporu – napínání pláten, donášení vody, barev, atd.

Děti si chtějí dělat vše po svém, míchají barvy neslučitelné, když jim do toho mluvíme a moc zasahuje, od malování odcházejí.

Někdy jsme měli pocit, že Romské děti učí spíš nás studenty, než my je. Používaly zvláštní barevné kombinace a míchaly barvy úplně odlišným způsobem.

Jaká témata jsi vybíral pro malbu?

Vždycky jsem se snažil najít dětem něco blízkého. Brzy zjistíte, že není možné romské děti do něčeho tlačit. Cokoli co snažíte prosadit „na sílu“ rychle prokouknou a rezolutně odmítají, pokud to není téma které je zaujme. Ve většině pozdějších dílen jsme proto pracovali s každým dítětem individuálně. Pokud se s dětmi hodně mluví, něco, co si budou chtít namalovat se vždycky najde. Rady od lektorů jak mají svůj nápad namalovat co nejlépe pak poslouchají rády a pomoc očekávají. Často je také přínosné vytvářet malbu lehkými zásahy (jestli o to požádají) i spolu s nimi. Pokud se jim někdo delší čas nevěnuje (mnoho dětí, málo studentů) mají tendenci ukončovat rozdělané malby rychle a bez zájmu.

Z témat které se dokáží často „uchytit“ pokud se nedaří žádné nalézt patří „Rodina doma“ nebo „Obrázky pro někoho“. Romské děti jsou srdečné, milují dárky a sami rády druhé obdarovávají. V motivaci pro jejich koncentraci k tvorbě dokáže pomoci např. slíbená žvýkačka, půjčení foťáku nebo pobídka: „Namalujte obrázek pro někoho, koho máte rádi“. Nějaký obrázek s věnováním časem dostal téměř každý z lektorů v dílně.

Oblíbené bylo také malování zvířat. Šestiletá Vanesa vytvořila na jeden formát A1 hlavu koně. Spolu s lektorkou pak přilepením dalších formátů A1 (celkem pěti) papírovou páskou, vytvořily prostor, „aby mohl mít ten koník i

nožičky“. Tak vznikla patrně nejvelkorysejší malba za celý půlrok v dílně a postupně došlo i na zebra, žirafu, koloucha, dalmatina a mnoho dalších.

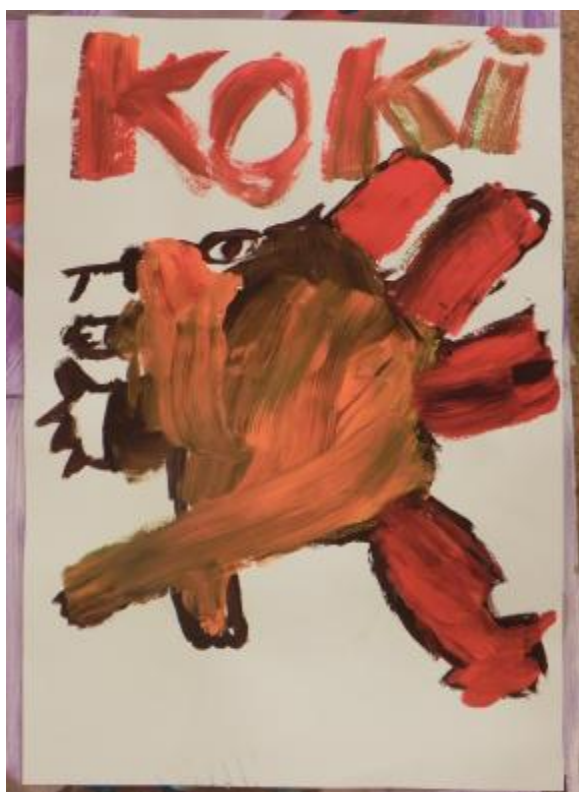

Děti vydrží u jedné činnosti tak 20 minut.

Děti vyžadují pozornost, soutěží o pozornost, jsou žárlivé, pokud „jejich“ student se věnuje někomu jinému.

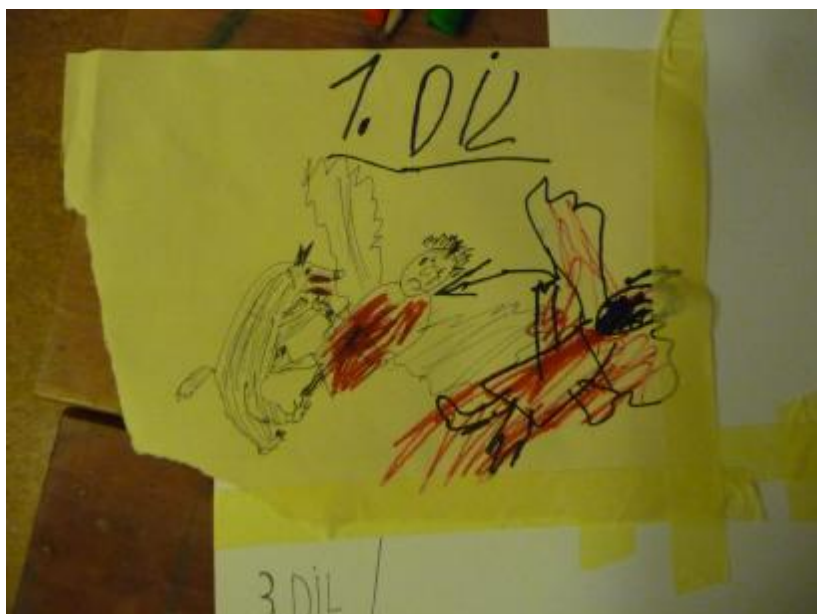
Zvířecí téma se nám také podařilo rozvinout v dílně, kdy jsme si připravili 50 papírků, na která jsme napsali části zvířat jako: klepeta, kopyta, ocas, drápy, šupiny, netopýří křídla, tykadla a podobně. Každé dítě si vybralo 5 lístků a z nich vytvořilo na papíře příšeru. Mluvili jsme o tom, jak taková tykadla nebo netopýří křídla vypadají, k čemu jsou a jak je vůbec namalovat. Potvory se podařily a dostaly i jména.

Některé děti přibíhaly s **vlastními náměty samy**. Jeden z nejmírnějších hochů, desetiletý Saša, neustále zobrazoval boxera „**Julise Bojka**“. Nevěděli jsme o co jde. Po delším pátrání jsme přišli na to, že zkomolil jméno slavného boxera, oblíbence jeho otce, Yuriho Boyka. Zajímavé bylo, že zatímco ostatní hoši tíhli ke zobrazování rvaček a z toho vyplývající krve (viz. komix), Saša svého boxera s velkými rukavicemi umisťoval před boxovací pytel osamělého, statického ve svém domku. Dožadoval se pro své obrazy boxera neustále větších a větších formátů. I když jsme jej přesvědčili k malbě něčeho jiného, na konci si vždy vyžádal papír, aby stihl alespoň malíčkého Bojka!

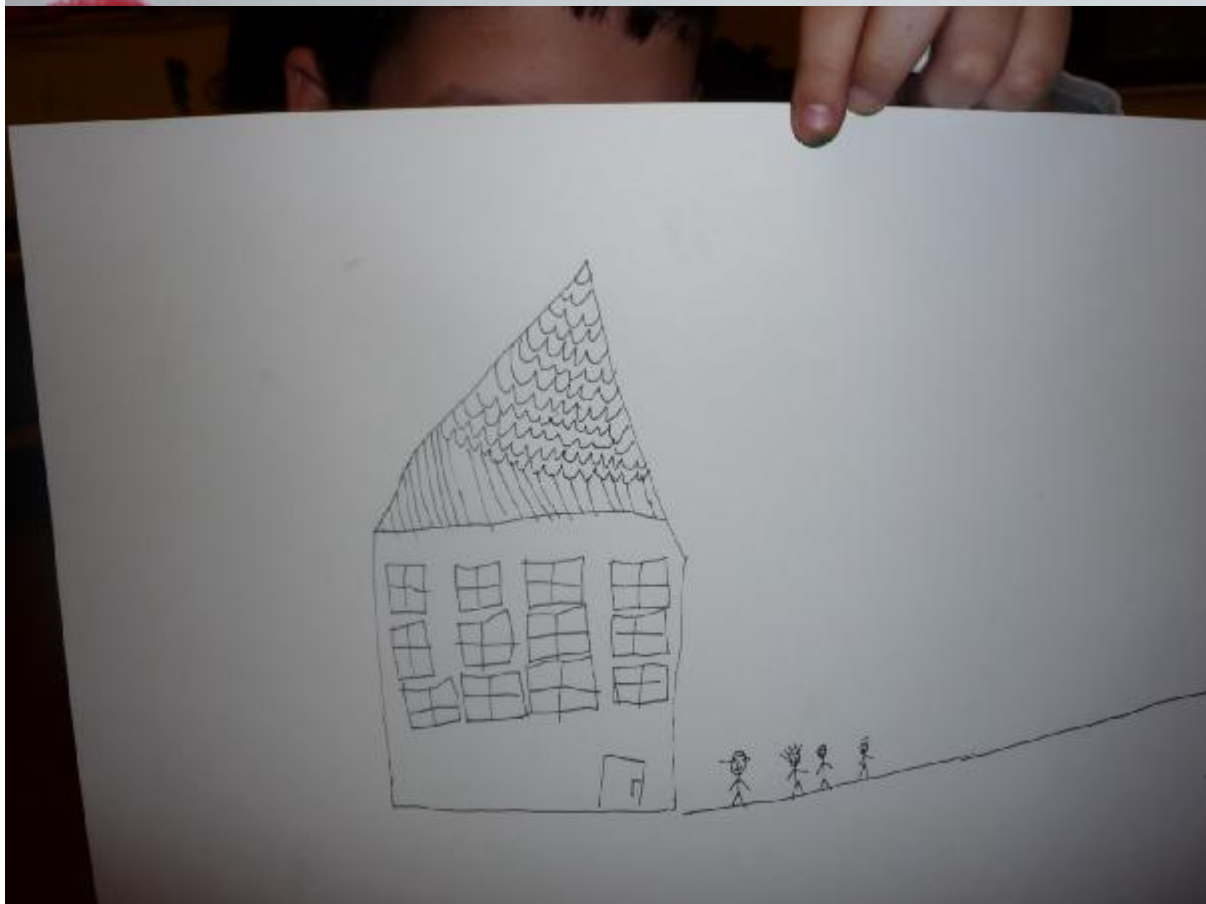

Dominik, Libor, Josef, 8 let, Komix o bojovnících a vlkodlácích.

Libor, 8 let, Bojovníci. Za povšimnutí stojí dynamika kresebného rukopisu, která je patrná i ve „stylu jejich focení“.

Libor, 8 let, Bojovníci, Neznámý autor z ulice

Dominik, Libor, Josef, 8 let, Komix o bojovnících a vlkodlácích.

Můžeme nalézt návaznost na jiné umělecké projekty? Používal jsi ukázek jiných umělců?

Moc ne. Poslouchali jsme spíš atmosféru v dílně. Někdy se ale stalo, že přišlo dítě a ptalo se: „jak mám namalovat housle?“ Vzal jsem je na chodbu kde visí Gažijová a Dzurko a prohlíželi jsme si na obrazech jak co malují. „Vidíš a ani neví, že jsou ty housle takové křivé“.

Rudolf Dzurko, Obraz, 1996, <http://www.esbirky.cz/cz/institute/muzeum-romske-kultury/sbirka-muzea-romske-kultury/obraz-2/>
Gažiová Ladislava, Bez názvu, 2004, <http://artist.cz/?id=2619>

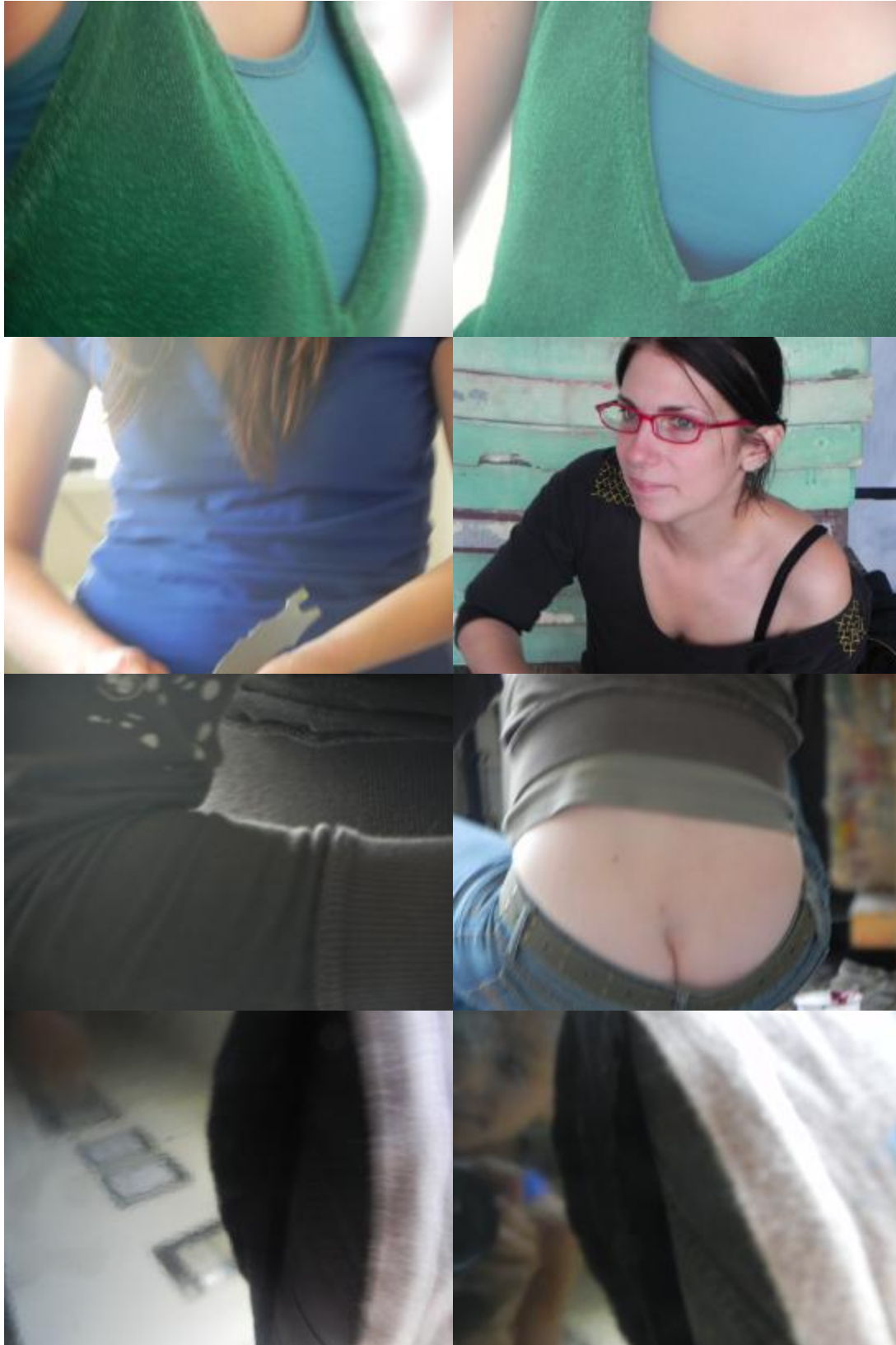

Jak vznikl tento cyklus fotografií?

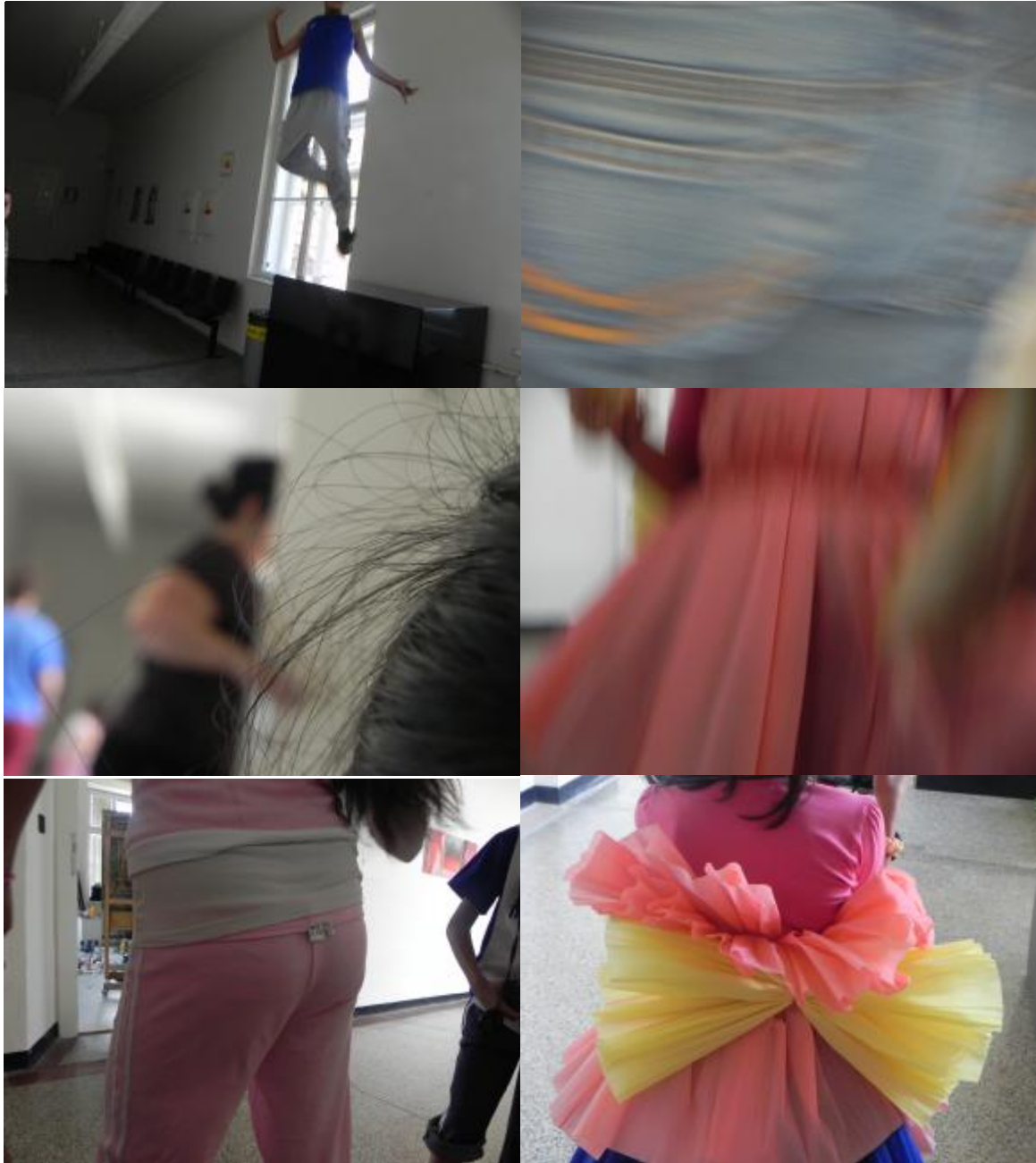
Tyto fotografie vznikly mimochodem. Tedy mimo mým chodem. Je to cyklus zoomovaných fotografií z okna čtvrtého patra Pedagogické fakulty. Nafotila ho Veronika, dvanáctileté romské děvče, které se trochu strání a stydí se malovat. Stále si půjčovala fotoaparát a místo malování si vybírala pohledy z oken ateliérů a zaznamenávala co se děje dole na ulici. Její způsob vidění je obdivuhodný. Všimá si podstatných drobností a její série fotografií dokumentují i množství zajímavých mikropříběhů.

Erika, 8 let, vidí zase jiné věci.

Erika, 8 let

Jak se osvědčily jiné přístupy než malba?

Třináctiletý Filip, který se tvářil velmi otráveně, pookřál až v roli **módního návrháře**. „Pojď sem, ukaž se, ruce nahoru, já to tady nařasím...otoč se ještě, dobrý, můžeš se jít fotit“. S neskutečnou pohybovou elegancí a nadhledem vymýšlel a aranžoval na děvčata krepáky. „Hotová děvčata“ vyskakovala na stůl, kde se nechala fotit. Tančily za doprovodu ostatních dětí na místě vzniknuvší kapely „Rytmus na kýble od hlíny“.

Rytmus na kýble od hlíny

Využívali jste k práci nová média?

V jedné romské třídě na základní škole Vranovská točí s dětmi a paní učitelkou Zobačovou společnost Círeal pro Českou televizi „Ptáčata“. Ptáčata jsou v našich podmínkách průkopníkem žánru docu-soap (dokumentární seriál), objevují se v nich také prvky reality show. Žáci II.B se tak kromě svého autentického prostředí, které sami dokumentují kamerami, ocitají i v situacích a na místech, kde by se bez štábu dostaly jen stěží. Prvních šest dílů můžete shlédnout na www.ptacata.cz

My jsme v tvůrčích dílnách využívaly jen digitální fotoaparáty. A to většinou k dokumentaci. Jednou však přišlo do dílny tolik dětí, že nemohly všechny malovat a trojice nejstarších (11 až 13 let) nechtěla malovat vůbec. Rozhodli jsme se proto zaměstnat je vytvářením fotografických animací. Jedna studentka tedy vysvětlila dětem techniku animace a po kratší animaci s rozpohybovanými předměty jim dala na výběr: Chcete fotit nebo hrát? „Samozřejmě hrát!“. „Tak ale co!“

Foto: Gabriela Pokorná, Sourozenci

Animace začíná sólovým tancem sestry, do záběru přibývá bratr. Tančí spolu. Z tance se postupně stává rvačka, z rvačky plačka a vše končí v krvi smrti bratra, se kterým solidárně umírá i jeho sestra.

Nejzlobivější dítě oddělit od skupiny a pracovat s ním individuálně. Nebo mu dát důležitý úkol, zodpovědnost.

Z hlediska nových médií:

Metoda: Uvedený výstup částečně využívá animační techniky známé jako pixelace (více viz. Kurz Nových Medií – Animace). Z uvedené ukázky je patrné, že animace je zaměřena především na prožitek klienta, což je zcela v pořádku. Při realizaci akce s klientem bychom měli být připraveni na to, že ne vždy se nám podaří zcela naplnit tvůrčí záměr. Smyslem pixelace je zprostředkování jiného pohledu na zaznamenanou skutečnost. Což je dáno možností zachycení a interpretace druhů pohybů, které by jinými technikami (video) nebylo realizovatelné. Například levitace

(zachycení série fotografií ve výskoku), nebo posun figury po podlaze aniž by pohybovala končetinami, atp... Z tohoto hlediska by si uvedený projekt zasloužil více pozornosti – především pokusem v nalézání možnosti realizace skrze komunikaci s klientem, i když to někdy může být obtížné.

Podstatným prvkem výstupu je využití možnosti animovat zároveň s akcí i pohyb fotoaparátu, čehož autoři využili pro akcentování důležitého detailu (zoom na obličej). Dokonce i náhlá změna snímaného formátu (z vertikálního na horizontální) výsledku nijak neubírá. Nebojme se experimentu !

Prostředky:

- 1) Digitální fotoaparát
- 2) Stativ

Příprava:

- 1) pc s programovým vybavením (movie maker, Photoshop, Premiere) viz.

Tutoriál

Co bys řekl studentovi, který se poprvé vydá mezi romské děti do výtvarné dílny?

Děti od začátku zkoušejí co si na tebe můžou dovolit. Relativní přísnost při vytyčování mantinelů vhodného a nevhodného je podstatným, ale také citlivým prvkem v komunikaci a budování vztahů s romskými dětmi. Čím víc dáš, tím víc dostaneš. Neboj se otevřít a dávat. Jsou úžasně **bezprostřední**. Na druhou stranu - ztratíš-li **autoritu**, těžko ji získáváš zpět. Pravidla, která mají děti dodržovat, si samy napsaly na tabuli v dílně, aby je měly pořád na očích. Stojí na ní: *Nezlobit. Nekřičet. Nepřekřikovat se. Posloucháme se. Nemluvit sprostě. Nemluvit v dílně romsky - lektori nerozumí. Nebít se. Nekouřit. Nekrást. Docházka! Dochvilnost. Říkáme si jménama jak se jmenujeme*

Obtížně řešitelné jsou situace, když si některé z dětí chce odnést něco domů bez dovolení. Nebylo možné neustále kontrolovat materiál a přepočítávat každý fix. Na některé ztráty jsme vůbec nepřišli a na některé pouze náhodou. Řešením není na romské děti v takové situaci křičet – mají z toho spíše srandu, než aby je to polekalo. Pokud dojde k přistižení, je třeba dětem domluvit a varovat je: “pokud se to stane příště, nebude moci do výtvarné dílny přijít!”. Zvláštní je, že se děti při odhalení necítily příliš provinile, nemožnost příchodu je sice zamrzela, ale nic moc si z toho nedělaly.

Děti také dost často **nemluví pravdu a vymýšlejí si**. „Chodím do šesti bojových sportů“. „To není možné, to se nedá stihnout!“ A romské dítě se urazí. Vhodnější je reakce: „Aha a který tě baví nejvíc?“ ... Je lépe si na jejich nepravdy zvyknout (protože to málokdy myslí zle) a částečně s touto variantou vždy počítat.

Děti si berou věci z dílny a necítí se provinile, je třeba studenty připravit na to, jak tyto situace řešit - V přátelském duchu zopakovat, že věci v dílně patří všem, ale musí zůstat v dílně.

Radek a Saša, Robohrad, 10 let

Závěr:

Zapojte se...

- ...naučíte se přizpůsobit se situaci, improvizovat a nechat se inspirovat spontánností dětí
- ...naučíte se přijímat nenaplněná očekávání, protože výsledek se ne vždy vyrovná vložené investici
- ...naučíte se trpělivosti a koncentraci na akci
- ...můžete si vytvořit reálnější pohled na to, co byste chtěli dělat v budoucnosti
- ...máte šanci profesně i osobnostně povyrůst!

„Dilino phenel, so džanel, gv/aver džanel, so phenel.“

Hlupák říká, co ví, moudrý ví, co říká. (romské přísloví)

Autor neznámý.

NA ČTENÍ

výběr titulů z dostupné knižní produkce (a též tištěných periodik) publikované v ČR

Psychologie

Bakalář, P.: Psychologie romů. Praha, Votobia, 2004. ISBN: 8072201808

Navrátil, P., kolektiv: Romové v české společnosti. Praha, Portál, 2003. ISBN: 80-7178-741-8

Dějiny a historie Romů

LIÉGEOIS, Jean-Pierre. *Rómovia, Cigáni, kočovníci*. Translated by Jaroslava Glutová. 2. vyd. Bratislava : Charis, 1997.

272 s. ISBN 80-967380-4-6. [info](#)

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů [Horváthová, 2002, Člověk v tísni] (Obsaž.) : Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro středoškolské pedagogy : projekt Varianty*. [info](#)

HORVÁTHOVÁ, Emília. Cigáni na Slovensku: Historicko-etnografický náčrt. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1964.

DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů : vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vyd. 1.

Olomouc : Univerzita Palackého, 1994. 197 s. ISBN 80-7067-395-8. [info](#)

Neznámi Rómovia : zo života a kultúry Cigánov-Rómov na Slovensku. Edited by Arne B. Mann. Bratislava : Ister Science Press, 1992. ISBN 80-900486-2-5. [info](#)

Cesty Romů : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku (Souběž.) : Romano drom : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. [info](#)

KŘÍŽOVÁ, Alena - Danielová, Helena. Romský šperk. In Danielová, Helena. *Sbírký Muzea romské kultury. Textil, šperk. Příspěvky 1991-2006*. 1. vyd. Brno : Muzeum romské kultury, 2008. od s. 130-154, 25 s. Příspěvky. ISBN 978-80-86656-12-0. [info](#)

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 1999. 129 s. ISBN 80-7067-952-2. [info](#)

NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. 1. vyd. Brno : Matice moravská, 2005. 475 s. ISBN 80-86488-20-9. [info](#)

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 3. dopl. vyd. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. 97 s. ISBN 80-7067-559-4. [info](#)

HOLÝ, Dušan – Nečas, Ctibor: Žalující píseň. O osudu Romů v nacistických koncentračních táborech, Brno 1993. *Romové v Byzanci* (ed. M. Hübschmannová), Praha 1998

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom : cesty Romů 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. 245 s. ISBN 8070675338. [info](#)

KENRICK, Donald - Puxon, Grattan. *Cikáni pod hákovým křížem*. Translated by Ruben Pellar. 1. české vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 179 s. ISBN 80-244-0048-0. [info](#)

Kol.: *O Roma, tradice a současnost*, Brno 1999.

NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář. Dějiny českých Romů v datech*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1997. ISBN 80-7067-764-4. [info](#)

FRASER, Angus. *Cikáni*. Translated by Marta Miklušáková. Praha : Lidové noviny, 2002. 374 s. ISBN 80-7106-212-X. [info](#)

KLADIVOVÁ Vlasta: Konečná stanice Auschwitz-Birkenau, Olomouc 1994

PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Vyd. 1. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 183 s. ISBN 80-86621-07-3. [info](#)

PROCHÁZKOVÁ Eva: Perzekuce romských kočovníků v českých zemích v 18. století, In: Sborník archivních prací 42, 1992.

HANZAL, Jiří. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století : dějiny etnika na okraji společnosti*. Vyd. 1. Praha : Lidové noviny, 2004. 240 s. ISBN 80-7106-508-0. [info](#)

Kol.: *Romové v České republice (1945-1998)*, Praha 1999.

NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. 1. vyd. Praha : Prostor, 1999. 208 s. ISBN 80-7268-022-2. [info](#)

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha : Společenství Romů na Moravě a Muzeum romské kultury v nakladatelství Lidové noviny, 2002. 84 s. ISBN 80-7106-615-X. [info](#)

HANCOCK, Ian. *Zem' utrpení : dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha : Signeta, 2001. 195 s. ISBN 80-902608-3-7. [info](#)

KENRICK, Donald. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Translated by Helena Berková. 1. české vyd. V Olomouci : Univerzita Palackého, 2003. 79 s. ISBN 80-244-0589-X. [info](#)

Folklorní tradice:

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, *Go'aver lava phure Romendar = Moudrá starých Romů*. 2. vydání, v Apeiron 1. Praha : Apeiron, 1991.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Romské hádanky: Hin man ajsi čhaj, so...*

vybrala, přeložila a předmluvou opatřila Milena Hübschmannová. 2. vydání, přepracované. Praha : Fortuna, 2003.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Romské pohádky*. sebrala, z romštiny přeložila, předmluvu napsala a vydavatelskými poznámkami opatřila Milena Hübschmannová. 2. vydání, ve Fortuně 1. Praha : Fortuna, 1999.

Sbírký Muzea romské kultury. Tradiční řemesla, profese a zaměstnání. Přírůstky 1991-2007. Brno : Muzeum romské kultury, 2008.

Autorská tvorba prozaická:

ČALO VOĐI = *Sytá duše* Antologie prozaických textů romských autorů z ČR. 1. vydání. Brno : Muzeum romské kultury, 2007.

DEMÉTEROVÁ, Helena. *Rom ke Romeste drom arakhel = Rom k Romovi cestu najde : Paramisa the sune : Povídky a sny*. 1. vydání. Praha : Sdružení

romských autorů - Romaňi čhib, 1994.

ELIÁŠOVÁ, Irena, *Naše osada : smutné, veselé i tajemné příběhy Romů*. 1. vydání, Liberec: Krajská vědecká knihovna v Liberci, 2008.

ERÖS, Roman, *Cadik*, 1. vydání. Dauphin : Protis, Praha 2008.

FABIÁNOVÁ, Tera, HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Čavargoš = Tulák : Romská pohádka*

: *Romaňi paramisi*. 1. vydání. Praha : Apeiron, 1991.

FABIÁNOVÁ, Tera. *Sar me phiravas andre škola = Jak jsem chodila*

do školy. 1. vydání. České Budějovice : ÚDO.

FERKOVÁ, Ilona. *Čarde čhave = Ukradené děti*. 1. vydání. Brno : Společenství Romů na Moravě, 2003.

HALUŠKA, Vladislav. *Pal le devleskero Sidorkus = O božím Sidorkovi*. Praha : Signeta, 2003.

HARVAN, Jozef. *Pohádky mého srdce*. 1. vyd. Brno : Tribun, 2008.

HARVAN, Jozef. *Z pohádky do pohádky*. 1. vyd. Praha : Fortuna, 2006.

LACKOVÁ, Elena. *Holocaust Romů v povídkách Eleny Lackové* [ze slovenštiny přeložil, úvodní a závěrečný text napsal a fotografie pořídil Jaroslav Balvín]. Vyd. 1. Praha : Fortuna, 2001.

LACKOVÁ, Elena. *Romské pohádky = Románe paramisa*. [ze slovenského originálu do romštiny Marián Balog ... et al. ; ze slovenského originálu do češtiny převyprávěl Jaroslav Balvín]. Vyd. 1. Praha : Radix, 1999.

OLÁHOVÁ, Erika. *Matné zrcadlo*. Vydání 1. Praha : Triáda, 2007.

OLÁHOVÁ, Erika. *Nechá se vrátit mezi mrtvé*. Praha: Společná budoucnost: Triáda, 2004.

REIZNEROVÁ, Margita. *Ka/i : Paramisa : Pohádky*. 2. rozšířené vydání. Praha : Sdružení romských autorů - Romaňi čhib, 1994.

RUSENKO, Arnošt. *Trin phe'ia = Tři sestry : Paramisa : Povídky*. 2.

rozšířené vydání. Praha : Sdružení romských autorů - Romaňi čhib, 1994.

TAIKON, Katarina. *Katicá, ty to zvládneš!* 1. vydání. Praha : Ivo Železný, 1999.

Autorská tvorba básnická:

OLÁH, Vlado, 1947-. *Le khameskere čhave = Děti slunce*. 1. vydání. Praha : Matice romská, 2003.

OLÁH, Vlado, 1947-. *Khamutno kamiben = Žár lásky*. 1. vydání.

Praha : Matice romská, 2005.

OLÁH, Vlado, 1947-. *Amaro drom pal o Udut = Naše cesta za Světem*. 1. vydání. Praha : Matice romská, 2006.

HORVÁTH, Jan, 1959-. *Tumenge - Vám*. 1. vydání. Brno : Petrov, 1999.

REIZNEROVÁ, Margita, 1945-. *Suno = Sen*. Praha : Společná budoucnost ; Triáda, 2000.

Romistka

HÜBSCHMANNOVÁ Milena, PhDr., CSc. : *Základy romštiny, Romsko-český a česko-romský kapesní slovník, Šaj pes dovekares / Můžeme se domluvit*.

Periodika:

ROMANO VOĐI

KEREKA

ROMANO HANGOS

Hudba:

Věra Bílá, Ida Kellárová, Iva Bittová, Antonín Gondolán, Gipsy Kings, Gipsy.cz, Martina Balogová, Vlasta Horváth, Terne Čhave, Gitanos, Bengas, Gulo Čar, Jožka Fečo, Horváthovci, Cinka Panna, Django Reinhardt

UŽITEČNÉ ODKAZY, ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

Romské organizace v ČR:

[Athinganoi](#) - občanské sdružení

[DROM](#) - občanské sdružení

[IQ Roma Service](#)

[Sdružení dětí a mládeže Romů ČR](#) - občanské sdružení

[Společenství Romů na Moravě](#) - soustředí se zejména na rozvoj vzdělanosti romských dětí a mládeže, podporu romské kultury a ochranu lidských práv. Provozuje komunitní centra, kluby dětí a mládeže, poskytuje sociální a právní poradenství, od roku 1999 vydává romský čtrnáctideník Romano hangos.

[Romodrom](#) - občanské sdružení

Památník romského holocaustu:

<http://www.lidice-memorial.cz/> - správce kulturní památky památník Lety u Písku

Romská média:

[Romové v České republice](#) - zprávy ze života Romů (projekt [Českého rozhlasu 7 - Radia Praha](#))

[Sdružení Dženo](#) - Denně aktualizované zpravodajství z romského světa v ČR i v zahraničí. Aktuální informace o koncertech, akcích a dalších událostech. Provozovatel první romské rozhlasové stanice [Radio Rota](#).

[Romea](#) - Romský informační server, který provozuje občanské sdružení Romea. Poskytuje aktuální i obecné informace o romské menšině v ČR a vedle informačních stránek obsahuje i samostatné stránky romského měsíčníku Romano vodi.

[Romano Hangos](#) (Romský hlas) - vychází s podporou vlády ČR, vydává Společenství Romů na Moravě.

[Romano nevo lil](#) - nezávislé kulturně-společenské noviny Romů na Slovensku.

[Rómska tlačová agentúra, SR](#) - cílem projektu Rómskej tlačovej agentúry, která vznikla v únoru 2002 v Košicích, je odstraňovat předsudky vůči Romům, měnit mediální obraz Romů a ukázat na možnosti vzájemného soužití této minority s majoritou.

Další organizace:

[Hagalil](#) - židovská tematika, ovšem s pravidelným zřetelem k tématům romským

[Kabinet multikulturní výchovy MU Brno](#) - Multikulturní kabinet je v plné míře k dispozici všem zájemcům o problematiku multikulturní výchovy. Organizuje nejen výukovou a přednáškovou činnost, ale umožňujeme také setkávání různých národů, etnik, menšin atd. na akademické půdě Masarykovy univerzity.

[Kancelář veřejného ochránce práv ČR](#)

[Centrální evidence sbírek](#)

www.gedenkstaettenforum.de - shrnuje muzea a památníky po celém světě připomínající osud obětí Holocaustu.

Odborná periodika:

[Romano Džaniben](#) - Základním cílem sborníku přinášet podložené a odborně fundované informace z oblasti romské kultury v nejširším slova smyslu.

Zahraničí:

[European Roma Rights Center](#) (Budapešť) Evropské centrum pro práva Romů

[European Migration Center](#) (Berlín) Evropské centrum migrace

[Muzeum etnograficzne](#) (Tarnów) regionální muzeum věnující se mimo jiné kultuře a historii Romů

[Nadácia Milana Šimečku](#) (Bratislava)

[RADO - The Romani Archives and Documentations Center](#) (Austin, TX, USA)

[Rom e.V.](#) (Köln, Německo)(Gemeinnütziger Verein für die Verständigung von Rom (Roma&Sinti) und Nicht-Rom)

organizace pro porozumění mezi Romy a Sinti a ne-Romy

[Roma und Sinti Dokumentationszentrum](#) (Heidelberg) kultura a vzdělávání týkající se německým Romů - Sinti

[ROMANI.org vše o Romech - romský národ, historie, kultura, hudba, mnoho odkazů](#)

[Union Romani](#) (Barcelona) Mezinárodní romská unie

[Voice of Roma](#) (Sebastopol, Cal., USA) Romský hlas

[Task Force](#) - The Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research

[Psychologicko sociologický referát o historii, výchově a vzdělávání Romů](#)